

بسم الله الرحمن الرحيم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهرا (س) مینودشت

عنوان مقاله:

بررسی نقش خانواده در شکل گیری شخصیت
انسان

محقق:

هاجر لکزائی

پاییز 1394

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ، تبیین نقش خانواده در شکل گیری شخصیت انسان به روش کتابخانه ای با استفاده از ابزار فیش انجام شده است.

خانواده اولین محیطی است ، که نوزاد پا به عرصه وجود می گذارد و شخصیت فردی و اجتماعی او شکل می گیرد. از آنجایی که شخصیت فردی لازمه شخصیت اجتماعی است ، ابتدا به شخصیت فردی با موضوعات وارثت ، تربیت ، باورها و اعتقادات و ... پرداخته و تربیت را به عنوان عامل مهم در رشد و بالندگی انسان معرفی کرده ، با توجه به عملکرد خانواده و ایجاد حس مسئولیت پذیری و اعتماد به نفس به تدریج زمینه را برای موفقیت های علمی و پیشرفت اقتصادی فرام می کند و شخصیت اجتماعی او را شکل می دهد. از آنجایی که سالهای اولیه زندگی اهمیت ویژه ای دارد. کودک این دوران را در خانواده سپری می کند ، والدین به خصوص مادر نقش مهمی دارد و باید با الگو دهی مناسب ، زمینه رشد فردی و اجتماعی کودک را فراهم می کند.

کلید واژه: خانواده ، شخصیت ، انسان

سخن از شخصیت انسان سخن از عالمی شگفت و پیچیده است، که مجموعه ای از ویژگیهای جسمی، روانی و عاطفی و اجتماعی است. که دو عامل وراثت و محیط در شکل گیری آن نقش دارد ویژگیهای جسمی فرد ساخته وراثت و در رحم ساخته می شود و انسان در شکل آن اختیاری ندارد. هر چند بذر و استعداد انسانیت در نهاد او کاشته شده اما شخصیت واقعی انسان در رحم دنیا رشد پیدا کرده و آدمی در سازندگی و رشد و تباہی آن موثر است، و در صورت وجود شرایط مساعد محیطی شکوفا گشته و به فعلیت می رسد. یکی از عوامل محیطی تاثیر گذار بر شخصیت انسان خانواده و فرهنگ حاکم برآن است. خانواده هسته‌ی اصلی جامعه و زیر بنای تربیت، اخلاق، آداب و سنت جامعه است. اگر انسان در خانواده ای سالم رشد و پرورش یابد فرد از شخصیتی سالم و بالنده برخوردار شده و استعدادهای مثبتش را به فعلیت می رساند، و اگر در خانواده ای ناسالم رشد یابد فرد از شخصیتی ناسالم برخوردار گشته، و او را به انحطاط می کشاند.

در عصر حاضر نظام خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی دچار مشکلات و چالشهای اساسی شده است، و گاهی اساس و تمامیت آن زیر سوال رفته است. تحولات اجتماعی و صنعتی و علمی مشکلات بسیاری را برای خانواده در اکثر جوامع پدید آورده است. بی تردید خانواده متزلزل جامعه‌ی متزلزل را بوجود می آورد، جامعه‌ی که در آن روز به روز آمار طلاق بالا می رود و ازدواج‌های مطلوب کمتر صورت می گیرد. رشد روز افزون کودکان خیابانی به علت نزاع و درگیری در درون خانواده و افزایش آمار جرم و جنایت، افزایش میزان اختلافات رفتاری و شخصیتی که به دنبال آن سنت‌ها و اخلاقیات انسانی از بین رفته و فرد از هویت ملی و دینی خود فاصله گرفته و هویت دنیا گرانه به خود می گیرد. در نهایت ریشه تمامی این مسائل و مشکلات در خانواده است. در مقابل خانواده سالم و کارآمد با تربیت افراد موفق و کوشش جامعه سالمی را در پی خواهد داشت، در چنین جامعه‌ای امنیت جانی، مالی، اجتماعی و اقتصادی برقرار خواهد بود و اعضای خانواده باهم برآساس اصول منطقی ارتباط برقرار می کنند، و هدفی فراتر از منافع شخصی خود دارند و همه اعضای خانواده در جهت تقویت و رشد

یکدیگر تلاش می کنند و خانواده از استحکام کافی برخوردار است باتوجه به اهمیتی که خانواده در رشد و شخصیت سالم افراد برخوردار است و سلامت و سعادت جامعه به سلامت و پویایی نظام خانواده وابسته است، لیکن در این پژوهش به نقش خانواده در شکل گیری شخصیت انسان پرداخته شده ، تا بدین وسیله گامی موثر پیش روی خانواده ها قرار دهیم ، تا در ارتباط متقابل با فزرندان موضع گیری های مناسب و آگاهانه داشته باشند و شیوه تربیتی مناسبی را در پیش بگیرند.

۱- تاثیر خانواده بر شخصیت فردی انسان

۱۴ - وراثت

وراثت : انتقال بعضی از صفات جسمی و روحی از والدین و اجداد به فرزندان است و این انتقال توسط سلولهای نطفه‌ی والدین انجام می‌گیرد. در هسته هر یک از سلولها رشته‌های زوج زوجی بنام کروموزوم وجود دارند ، که اساس توارث به آنها مربوط است و به عقیده دانشمندان زیست‌شناس ، کروموزوم‌ها خود حاوی دانه‌های بسیار ریزی هستند که ژن نامیده می‌شود و همین ژنها خصوصیات شخصی بدنی فرد را تعیین می‌کند. (خطیبی؛ ۱۳۹۰: ۸۲)

درباره اینکه شخصیت انسان معلول چه عواملی است دیدگاه‌های متفاوتی بیان شده ، برخی شخصیت را وراثتی می‌دانند و بر این باورند که شخصیت هر فردی از پیش تعیین گشته ، در این صورت هیچ جایی برای تاثیر عوامل محیطی باقی نمی‌ماند. برخی برخلاف دیدگاه نخست با نادیده گرفتن نقش وراثت و ساختار فیزیولوژیک انسان تنها عامل شخصیت انسان را تربیت و عوامل محیطی می‌دانند. بر اساس این دیدگاه شخصیت هر کسی با انتخاب و آگاهیهای خود او ساخته می‌شود. از این رو دیدگاه پذیرفتگی که تلفیقی از نظریه اول و دوم است ، دیدگاه اسلام است که شخصیت را هم متأثر از عوامل درونی و سرشی می‌داند و هم عوامل محیطی و بیرونی. (وطن دوست؛ ۱۳۸۸: ۳۳)

برخی از جوانان در انتخاب همسر به زیبایی ظاهر توجه خاصی دارند و در همان لحظه اول شیفته و فریفته این زیباییهای ظاهری شده ، زیباییهای اخلاقی و باطنی را نمی‌

باید بداند مسائلی سلامت زندگی خانوادگی را تضمین می کند و چه مسائلی آن را متزلزل می سازد .
(فقیهی؛ 1387: 53)

همسر گزینی و تشکیل خانواده مهمترین رویداد زندگی دوره جوانی است و تا پایان عمر بر جریان حیات و سعادت فرد اثر می گذارد . شناخت ویژگیهای همسر مناسب و تطبیق آن با فرد مورد نظر ، با در نظر گرفتن اولویت ها و جمع بندی ویژگی ها برای بیشتر جوانان مشکل آفرین است . همچنین گاهی علیق و سلیقه های جوان ، با علیق والدین متفاوت است . جوان در جمع بین نظر خود ، والدین دچار سدرگمی می شود . مهم ترین وظیفه ای والدین در این باره کمک به جوان در جهت تصمیمی مستقلانه و دوری از تحمل به اوست . بسیاری از مشکلات که در خانواده پدید می آید ناشی از اعمال نظر بیش از حد والدین در ازدواج و زندگی خانوادگی فرزندان در پیش است . به هر تقدیر ، با توجه به این که جوان هنوز در جنبه های مختلف زندگی اجتماعی ، از تجارب لازم و کافی بهره مند نیست ، حمایت روانی چه در بعد شناختی و اطلاعاتی و چه در بعد عاطفی و اجتماعی ، برای وی ضروری است و والدین می توانند بهترین حامیان جوان باشند . (سالاری فر ؛ 1393: 173)

تعامل روابط والدین با یکدیگر بر فرزندان نیز تاثیر گذاشته ادبیات گفتگوی پدر و مادر ، همدلی ، همکاری و صداقت آنان با یکدیگر ، دعواها ، اختلافات زناشویی ، همگی بر فرزندان تاثیر می گذارد . فرزندان از رفتار و گفتار والدین الگو می گیرند و آن در آینده در زندگی زناشویی خود بکار می بند و از آن جا که این تاثیر گذاری ، غیر مستقیم و نامحسوس است ، لذا اثرات آن عمیق است . اگر والدین روابط زناشویی خوب و موفقی داشته باشند بدون اینکه خود متوجه باشد یا بخواهد اصول زناشویی را به فرزندان خود آموزش دهند ، عملا و با تاثیر گذاری بالایی ، فرزندان خود را آموزش همسرداری می دهند متقابلا روابط نامتعادل و پر تنش و درگیری والدین ، فرزندان را آموزش ناردست همسرداری می دهد .

فرزندان از عما و رفتار و زندگی روزمره والدین بیشتر تاثیر می پذیرند تا از نصیحت ها و حرف های خوبشان - آنان به رفتار ناخودآگاه والدین در زندگی و صحنه های

مختلفی ، و اتفاقات روزمره زندگی خانوادگی و اجتماعی ، بیشتر توجه دارند تا حرف ها و ادعاهایشان . به همین دلیل به والدین توصیه می شود اول به فکر تنظیم صحیح روابط زناشویی خود باشند و حتی اگر در این زمینه مشکلاتی دارند حداقل در حضور فرزندان به مجادله و دعوا نپردازند . اختلاف خود را مطرح نکنند ، مودبانه صحبت کنند و با یکدیگر رفتار ناشایست نداشته باشند . (موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت؛ 1392: 106)

نتیجه گیری

خانواده نقش مهمی در شکل گیری شخصیت فردی و اجتماعی انسان دارد و کودک از بدو تولد تحت تاثیر الگوهای رفتاری والدین قرار می‌گیرد. خانواده با تاثیری که در وراثت و تربیت می‌گذارد بیش از نیمی از شخصیت فردی کودک را شکل می‌دهد. آگاهی والدین در امر تربیت ضروری می‌باشد و آینده کودک در گرو اعمال و روش آگاهانه آنهاست، تا جایی که غفلت از تربیت موجب می‌شود که شخصیت کودک و عزت نفس او رشد نکند و لغزش و سقوط آنان را فراهم نماید، اگر والدین بتوانند روند تربیتی مناسبی را در پیش بگیرند و در تشویق و تنبیه رفتار مناسبی از خود نشان دهند و از همان اوان کودکی نظم و انضباط و باورها و اعتقادات دینی به شیوه صحیح آموزش دهند و قناعت و چگونگی تطبیق نیازها با امکاناتش را به او یاد دهند و توانایی ها و استعدادهای فرزندان را شناخته و در جهت تقویت آن برآیند و با فراهم کردن زمینه های ازدواج سالم آنان را در انتخاب همسر یاری نمایند، کودک در آینده با مشکلات اقتصادی، ازدواج، شغل، تحصیلات مواج نخواهد شد و از شخصیت اجتماعی سالمی برخوردار خواهد شد و به تدریج زمینه را برای ایجاد یک جامعه سالم فراهم خواهند کرد. و این میسر نمی‌شود مگر با عملکرد صحیح والدین در خانواده.

منابع و مأخذ

- * - قمشه ای ، مهدی . قرآن کریم . تهران . تابان . 1385 .
- * - دشتی ، محمد . نهجالبلاغه . قم : نشتا . 1391 . چاپ دهم .
- ۱. اسحاقی ، سید حسن . مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی . قم . مرکز نشر هاجر . 1390 .
- ۲. امیر حسینی ، خسرو . خانواده خوشبخت ، فرزند موفق . تهران : عارف کامل . 1391 . چاپ هشتم .
- ۳. بشارتی‌فر ، رجب محمد . گزیده‌ای از دانستنی‌های روانشناسی تربیتی . تهران : بشارت فر . 1383 . چاپ دوم .
- ۴. بستان نجفی ، حسین . اسلام و جامعه شناسی خانواده . قم : حوزه و دانشگاه . 1389 . چاپ پنجم .
- ۵. براندن ، ناتانیل . روانشناسی عزت نفس . مترجم ؛ مهدی قراجه داغی . تهران : نشرنخستین . 1379 . چاپ هشتم
- ۶. پورشه ، سوزانه . چگونه ارزشها را به فرزندانمان منتقل کنیم . مترجم ؛ سپیده خلیلی . تهران : نشر پنجره . 1386 . چاپ اول .
- ۷. خطیبی ، کریم . خودسازی . تهران : به آموز . 1390 . چاپ دوم .
- ۸. داودی ، محمد . سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) . قم : حوزه و دانشگاه . 1380 . چاپ نهم .
- ۹. دینک میر ، دان ؛ مک کی گری ؛ جیمز اس دینک میر . والدین و فرزندان زیر شش سال . مترجم ؛ مجید رئیس دانا . تهران : رشد . 1387 . چاپ اول .
- ۱۰. ساروخانی ، باقر . مقدمه‌ای بر جامعه شناسی خانواده . تهران : سروش . 1375 . چاپ دوم .
- ۱۱. سalarی فر ، محمد رضا . در آمدی بر نظام خانواده در اسلام . قم : مرکز نشر هاجر . 1393 . چاپ یازدهم .
- ۱۲. شجاعی ، محمد صادق . بازی کودک در اسلام . قم : موسسه بوستان کتاب . 1389 . چاپ چهارم .
- ۱۳. صانعی ، سید مهدی . پژوهشی در تعلیم و تربیت اسلامی . مشهد : سناباد . 1378 . چاپ اول .

۱۴. صادقی رودسری ، لیلا. بایدها و نبایدها در تربیت کودکان و نوجوانان. تهران: سخن. ۱۳۸۷. چاپ اول.
۱۵. فلسفی، محمد تقی. کودک از نظر وراثت و تربیت . تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. ۱۳۸۵. چاپ ششم.
۱۶. فقیهی، علی نقی. تربیت جنسی مبانی اصول و روشها از منظر قرآن و حدیث . قم: موسسه علمی ، فرهنگی دارالحدیث. ۱۳۸۷.
۱۷. قائمی، علی. کودک و خانواده نابسامان. تهران: سازمان انجمن اولیا و مربیان. ۱۳۷۸. چاپ چهارم.
۱۸. کشوادی، طاهره. اقتصاد در خانواده . اصفهان: حدیث راه عشق. ۱۳۸۸. چاپ دوم.
۱۹. کریمی، یوسف. روان شناسی شخصیت . تهران: دانشگاه پیام نور. ۱۳۹۰. چاپ اول.
۲۰. لطف‌آبادی، حسین. روانشناسی رشد دو . تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. ۱۳۸۸. چاپ دهم.
۲۱. موسسه فرهنگی هنری قدر ولايت. خانواده موفق . ۱۳۹۲. چاپ دهم.
۲۲. نجاتی، حسین. روانشناسی کودک. تهران: بیکران. ۱۳۸۸. چاپ نهم .
۲۳. وطن دوست، رضا؛ میرزا علیزاده؛ علی جلائیان اکبر نیا؛ جواد ایروانی. فرهنگ روابط اجتماعی در آموزه های اسلامی مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی. ۱۳۸۸. چاپ سوم.
۲۴. معین، محمد. فرهنگ معین. تهران : سپهر. ۱۳۷۵. چاپ نهم